

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 2, Temmuz/July 2025]

Veli Savaş YELOK

<https://orcid.org/0000-0002-2889-921X>

Doç. Dr.

velisavasyelok@gmail.com

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

<https://ror.org/05mskc574>

Edebiyat Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Bölümü

Modern Özbek Hikâyesinin İlk Metni yahut “Acayip Bir Tesadüf”

*The First Text of the Modern Uzbek Story or
“A Strange Coincidence”*

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 30.05.2025

Kabul Tarihi | Date Accepted: 18.06.2025

Yayın Tarihi | Date Published: 20.07.2025

Atıf | Citation

Yelok, V. S. (2025). Modern Özbek Hikâyesinin İlk Metni yahut “Acayip Bir Tesadüf”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(2), 1352-1365. <https://doi.org/10.34083/akaded.1710116>

Yelok, V.S. (2025). The First Text of the Modern Uzbek Story or “A Strange Coincidence”. *Journal of Academic Language and Literature*, 9(2), 1352-1365. <https://doi.org/10.34083/akaded.1710116>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme Review Reports	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) Double-blind. (Two External Referees)
Etik Beyan Ethics Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur Ethical principles were followed during the preparation of this study
Etik Kurul Belgesi Ethics Committee Approval	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir Article does not require an Ethics Committee Approval.
Etik Bildirim Complaints	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Benzerlik Taraması Similarity Checks	Yapıldı Yes - iThenticate
Telif Hakkı ve Lisans Copyright&License	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International

© Veli Savaş YELOK | Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International

Öz

Modern Özbek edebiyatında XIII. yüzyıla kadar efsane, masal, destan ve fıkra gibi türler dâhilinde Özbek folklorunda varlığını muhafaza eden ve zamanla yeni unsurlarla zenginleşen hikâye türünün yazılı edebiyattaki ilk örneklerini Nasiriddin Burhaneddin Rabguzi’nin *Kısasü’l Enbiya*’sında, Yakini’nin *Ok ve Yay Münazarası*’nda ve Yusuf Emiri’nin *Beng ü Çağır*’inde görmek mümkündür. 1905’ten başlayarak Modern Özbek Edebiyatının kurucuları olan Özbek Ceditçileri, milleti uyandırmak amacıyla kitap, gazete ve dergilerden verimli bir şekilde yararlanırlar.

1905-1917 yılları arasında neşredilen mensur metinler nazarda tutulduğunda yazarlar kendi eserlerini, konularına bakmak suretiyle roman, hikâye, hayali hikâye, felyeton/filyeton, oçerk, şiirî hikâye, fıkra, masal, yol esdalikleri (hatıraları), edebiyat ve sanat, parça ve hatıra başlıkları altında yayımladıkları görülür. Modern hikâyenin ilk örnekleri kabul edilen bu metinlerde tasvir yerine anlatma ve nasihat verme nitelikleri ön plandadır.

Türkistan’da Cedit düşüncesinin mimarlarından İsmail Gaspıralı’nın neşrettiği Tercüman Gazetesi’nin 1885 yılında yayımlanan “Acayip Bir Tesadüf” başlıklı metin, Modern Özbek Edebiyatında hikâye türünün müjdeleyicisi olarak değerlendirilebilir. Bu makalede Modern Özbek Edebiyatında hikâye türünün gelişimi hakkında bilgi verilerek yayımlanma tarihi bakımından Modern Özbek Edebiyatında hikâye türünün ilk örneği olmaya aday “Acayip Bir Tesadüf” adlı metin tanıtılacaktır.

Anahtar kelimeler: Hikâye, Modern Özbek Edebiyatı, Cedit, Tercüman Gazetesi, Türk Dünyası Edebiyatında Hikâye.

Abstract

In modern Uzbek literature, the story genre, which had been preserved within Uzbek folklore through forms such as legends, fairy tales, epics, and anecdotes until the 13th century, evolved over time by incorporating new elements. The earliest examples of this genre in written literature can be observed in Nasiriddin Burhaneddin Rabguzi’s *Kisas al-Anbiya*, Yakini’s *Debate of the Bow and Arrow*, and Yusuf Emiri’s *Beng ü Çağır*.

In Turkestan, efforts related to the national press, starting from 1905, saw Uzbek Jadidists effectively utilize books, newspapers, and magazines to awaken the nation. These efforts reflect the Jadidists’ commitment to fostering national consciousness and modernization.

When examining the prose texts published between 1905 and 1917, it is evident that authors categorized their works under titles such as novel, story, fictional story, feuilleton, sketch, poetic story, anecdote, fairy tale, travel memoir, literature and art, fragment, and reminiscence, depending on their themes. In these texts, considered the first examples of the modern story, the qualities of narration and moral admonition take precedence over description.

The text titled “A Strange Coincidence,” published in 1885 in Tercüman newspaper, edited by Ismail Gaspıralı, one of the architects of the Jadid movement in Turkestan, can

be regarded as a harbinger of the story genre in Modern Uzbek Literature. This article provides insights into the development of the story genre in Modern Uzbek Literature and introduces the text “A Strange Coincidence,” which, based on its publication date, stands as a candidate for being the first example of the story genre in Modern Uzbek Literature.

Keywords: Story, Modern Uzbek Literature, Jadid, Tercüman Newspaper, Story in Turkic World Literature.

Giriş

İlk ortaya çıkışından itibaren kendini yenileyen, sınırlarını değiştirip genişleten hikâye “Eski Yunan’da önce tanrıları, yarı tanrıları, din büyüklerini ve olağanüstülükleri anlatırken daha sonra insanı, “kahraman”ı yapmış, gelişim süreci içerisinde gitgide “sıradan”a yönelmiş; bu yönelmeyle birlikte tesiri artmış, artıkça da gelişmiştir” (Yelok, 2019, s. 3). Yüzyıllar içerisinde değişip “modern”leşen hikâye için yapılan “gerçek veya gerçeğe yakın olayları anlatan kısa yazı” şeklindeki tanımın onu tarif etmede yetersiz kalmasının sebebi H. E. Bates’e göre “yapısındaki sonsuz esneklik”tir (Bates, 2001, s. 7).

Çağatay Edebiyatının mirasçısı Modern Özbek edebiyatında XIII. yüzyıla kadar efsane, masal, destan ve fıkra gibi türler dâhilinde Özbek folklorunda varlığını muhafaza eden ve zamanla yeni unsurlarla zenginleşen hikâye türünün yazılı edebiyattaki ilk örneklerini Nasiriddin Burhaneddin Rabguzi’nin *Kısasü’l Enbiya*’sında, Yakini’nin *Ok ve Yay Münazarası*’nda ve Yusuf Emiri’nin *Beng ü Çağır*’inde görmek mümkündür.

Kısasü’l Enbiya’daki kıssalarda geçen peygamber ve din ulularının hayatlarıyla ilişkili dinî efsanevi hikâyelerin yanı sıra sembolik karakterler vasıtasıyla ortaya konulan sıkıntıların, toplumdaki hükümlerle kişilerin cahillik ve kötülüklerinin anlatımıyla hikâye, rivayet, kıssa, mesel şeklindeki ilk unsurlar yavaş yavaş olgunlaşır. Bu mahiyetteki eserlerde *hikâye, rivayet, kıssa* terimlerinin ortaya çıkması *muhtemelen Arap, Fars ve Tacik edebiyatlarının özellikle de Şeyh Sadi’nin Bostan ve Gülistan adlı eserinin tesiriyledir* (Turdiyev, 1969, s. 35). Bu eserlerin etkisiyle, hikâye türünde kullanılan terimlerin ve anlatım biçimlerinin şekillendiği gözlemlenmektedir.

Bunların yanı sıra Özbek edebiyatında hikâye türüne kaynaklık eden Alişir Nevâyî’nin *Hamsetü’l- Mütehayyirin, Halât-ı Seyyid Hasan Ardaşer, Halât-ı Pahlavan Muhammed, Tarih-i Enbiya ve Hükemâ, Tarih-i Mülk-i Acem, Mahbûbü’l-Kulûb, Ferhâd ve Şîrin, Leyli vü Mecnûn, Seb’â-yi Seyyâr, Sedd-i İskenderî, Lisânü’t- Tayr*; Babür’ün *Babürname*, Hakimcan Toramasumhan’ın *Müntehabâtü’l Tevarih* adlı eserleri *hikâye etme üslubunun olgunlaşmasına yardımcı olmuştur* (Yoqubov, 2012, s. 9).

Hikâye türünün terakkisinde büyük öneme sahip Paşşahoca İbn Abdulvahab Hoca’nın öğretici hikâyelerden oluşan *Miftâhü’l- Adl* (1508-1510) ve felsefî muhtevalı *Gülzâr* (1538) adlı eserleriyle Özbek hikâyeciliğinin yeni bir aşamaya geçtiği görülür. Abdulvahab Hoca’nın efsaneler esasında yazdığı bu eserlerindeki *hikâyelerin çoğu tarihten, halk edebiyatından alınmıştır ve tasvir üslubu çoğu yerde geleneksel anlatımın özelliklerine*

sahiptir (Zahidov, 1951, s. 3; Sultonov & Hayitmetov, 1982, s. 13). Bu eserlerdeki hikâyeler, okucuya ders verme amacıyla günlük hayatta yaşanan çeşitli olaylardan ders çıkarma, dünya işleriyle meşgul olma ve eğlence gibi konular esasında kurgulanmıştır. Bu eserlerdeki hikâyelere bakıldığında bunlarda *folklor ürünü olan çeşitli masal ve efsanelerin yeniden işlendiği kanaati oluşmaktadır* (Zahidov, 1957, s. 3).

Bunların yanı sıra Özbek edebiyatında *Nasreddin Efendi* ve *Aldar Köse* isimleriyle ilişkili çeşitli fıkralar, *Gülhanî*’nin *Darbü’l- Mesel’i*, çeşitli Doğu dillerinde yazılmış *Hüsrev ve Şirin*, *Leylâ ile Mecnûn* destanlarının mensur varyantları aslında Özbek edebiyatında mensur hikâyelere geçişin ya da dönüşümün aşaması (Vladirimirova & Sultanova, 1962, s. 8-9) olarak değerlendirilebilir.²

Çağatay Dönemi edebiyatındaki eserlerde³, “toplumsal muammaların tasvirine yer verilmesi, kahramanların karakterini yaratmaya gayret edilmesi ve onların iç dünyasının ortaya konulmaya çalışılması, edebî kurgunun psikolojik zeminde delillendirmeye hizmet etmesi, epik anlatma üsluplarının olgunlaştırılması, manzara ve portre tasvirlerinin yapılması tahkiyeli metinlere mahsus epikliğin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan gösterge ve hususiyetlerdir. (Yelok, 2019, s. 36) Bu özellikler, tahkiyeli metinlerin epik yapısının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Kaldı ki bu mirası oluşturan eserlerde olaylar dizisi, konu, kompozisyon, karakterler sistemi, çatışma, dil ve üslup gibi tahkiyeli metinlere ait önemli edebî unsurların epiklik dairesinde kullanılmasını da bu çerçevede değerlendirmek mümkündür.

Bununla ilgili olarak M. Yunusov şunları söyler:

“Bilinmektedir ki Özbek manzum edebiyatının asırlar içerisinde oluşan gelenekleri gibi Özbek mensur edebiyatı da geleneklere sahipti. Hiç olmazsa, Devrim’den önceki mensur eserlerden kıssa kitaplarını; mesela Rabguzi’nin Kısas’ul Enbiya’sını, Nevâ’î’nin risaleleriyle ilmî ve mensur eserlerini, Babür’ün Babürnâme’sini, Paşşahoca İbn Abdulvahab Hoca’nın Miftâh’ül -Adl’ini, Ebûlgazi Bahadır Han’ın Şecere-i Terâkime’sini ve daha birçok eseri hatırlayalım... Bu eserlerin birbiriyle karşılaştırılması, Nevâ’î’ye kadar mevcut olan Özbek mensur edebiyatının sonraki asırlarda daha da mükemmelleştiğini, herhangi bir edebî esere mahsus konuyu ve diğer

¹ *Gülhanî, hayatta var olan gerçek duyguları ifade etmeye / anlatmaya çalıştığı için halk dilinde yazılan / yaşayan atasözlerinden [maqol] verimli bir şekilde faydalanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Qodirov, P. (1983). Xalq tili va realistik proza [Halk dili ve gerçekçi nesir]. Toshkent, Özbekistan: Fan, s. 20-22.; Rabg’uziy. (1990). Qisasi Rabg’uziy (Cilt 1). Toshkent, Özbekistan: Yozuvchi, s. 5.*

² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Mirvaliyev, S. (1969). Janr manbalari va uning tashkil topishi [Tür kaynakları ve Onun oluşumu]. In *O’zbek romani* [Özbek romanı]. Toshkent, Özbekistan: Fan.; Zoxidov, V. Y. (1948). She’riy epik roman Alisher Navoiy [Alişir Nevâ’î’nin şiirsel epik romanı]. In *Tanlangan asarlar* [Seçilmiş eserler] (Cilt 2, Kitap 2). Toshkent, Özbekistan: Fan.

³ Özbekistan’da Modern Özbek Edebiyatı üzerine yazılan edebiyat tarihlerinde, Çağatay dönemi, Özbek edebiyatının “Özbek Mümtaz Edebiyatı”, “Özbek Klasik Edebiyatı” gibi terimlerle adlandırılmaktadır. Örnek olarak bk. Mallayev, N. (1978). *O’zbek adabiyoti tarixi* [Özbek edebiyatı tarihi]. Toshkent, Özbekistan: O’qituvchi.; Rahmonov, N. (2017). *O’zbek adabiyoti tarixi* [Özbek edebiyatı tarihi]. Toshkent, Özbekistan: Sano-standart.

özellikleri sahiplenmeye ulaştığını ispat eder.” (Yunusov, 1962, s. 268-269)

1.Modern Özbek edebiyatında hikâye türü

Türkistan’da Çarlık idaresinin takip ettiği müstemlekeci siyaset, bu coğrafyada yaşayanların kültüründe, millî tefekküründe, örf ve âdetlerinde, hayat tarzında ciddi değişimler meydana getirmiştir. Çarlık Rusyası tarafından neşredilen gazetelerle birlikte Özbekler de gazetenin ne olduğu ve onunla neler yapılabileceğinin farkına varırlar. “XX. yüzyılın başlarında gazete ve dergiler, Türkistan ahalisinin günlük, sosyal, siyasi ve kültürel hayatı hakkında bilgiler vermenin yanı sıra dünyada bilim ve teknikte, siyasi ve medenî hayatta, edebî tefekkürde yaşanan gelişmeler ve ortaya çıkan yenilikler hakkındaki bilgileri de Türkistan’a ulaştırmıştır” (Abdirashidov, 2024, s. 11-12).

Türkistan’da millî matbuatla ilgili çalışmalar, 1905’ten başlayarak kendini gösterir. Çar II. Nikolay’ın söz ve vicdan serbestliği hakkında ilan ettiği manifestoyla birlikte gazete ve dergiler peşpeşe çıkmaya başlar. Bunu adeta büyük bir fırsata dönüştüren Özbek Ceditçileri, milleti uyandırmak maksadıyla kitap, gazete ve dergilerden verimli bir şekilde yararlanırlar. Türkistan’da yeni usulde eğitim veren okullar için hazırlanan *Üstad-ı Evvel* (1901, Saidresul Azizi), *Muallim-i Sani* (1903, Aliaskar ibn Bayramali Kalinin), *Kitabül-Etfal* (1908, Mahmudhoca Behbûdî), *Edib-i Evvel* (1908, Münnevverkârî Abdürreşidhanov), *Talim-i Evvel* (1911, Rüstembek Yusufbekov), *Türki Gülistân yahut Ahlak* (1913, Abdullah Avlanî’nin) gibi ders kitaplarında yer alan didaktik nitelikteki tahkiyeli metinler, hikâye türü bakımından dikkat çekicidir.

Modern Özbek Edebiyatında hikâye türüyle ilişkili ilk örnekler de ceditçiler tarafından ortaya konulur. Onlar *Türkistan Vilâyetinin Gazeti* (1870), *Terakkî* (1906), *Semer kand* (1906), *Hurşid* (1906), *Şuhrat* (1907), *Âyine* (1913), *Sâdâ-yı Türkistan* (1914), *Sâdâ-yı Fergana* (1914), *Necât* (1914) vd. gazete ve dergilerde, sahne eserleri (Mahmudhoca Behbûdî, 1914, s. 29) ile hikâye ve roman yazmanın önemini ve gerekliliğini (Çolpan, 1915, s. 2); roman ve hikâyelerin estetik niteliklerini, bunların eğitim ve öğretimdeki vazifelerini, bu türleri eğitim ve öğretim sahasında kullanmak suretiyle Avrupa halklarının elde ettiği sonuçlar (F. K., 1909, s. 42) hakkındaki düşünce ve değerlendirmelerini ortaya koymaya başlar.

1905-1917 yılları arasında neşredilen mensur metinler nazarda tutulduğunda yazarlar kendi eserlerini, konularına bakmak suretiyle roman, hikâye, hayali hikâye (xayoliy hikoya), felyeton/ filyeton, oçerk (ocherk), şiirî hikâye, fıkra (latifa), masal (ertak), yol hatıraları (esdalıkları), edebiyat ve sanat, parça ve hatıra başlıkları altında yayımladıkları görülür. Modern hikâyenin ilk örnekleri kabul edilen bu metinlerde tasvir yerine anlatma ve nasihat verme nitelikleri ön plandadır. Bu mahiyetteki metinlerde Türkistan’daki toplumsal, siyasi, iktisadi ve tarihî cereyanlar hakkında malumatlar bulmak mümkündür.

1905 yılındaki Rus meşrutiyetiyle başlayıp 1917 Ekim İnkılabına kadarki döneme bir yandan Türkiye ve İran’da yaşanan siyasi olaylar zemin hazırlarken diğer taraftan da 1905 Rus Meşrutiyenin Türkistan halklarının hayatında yeni gayeleri ortaya çıkarması, kendi hak ve hukuklarını tanıma imkânının ortaya çıkması zemin hazırlamıştır. Yine bu yıllarda

İsmail Gaspıralı'nın neşrettiği Tercüman Gazetesi'nin Türkistan'a gelmesiyle Avrupa'nın terakki etmiş milletleri hakkındaki düşünce ve değerlendirmeleri halka ulaşmaya başlar.

Modern Özbek edebiyatının dayandığı miras, Doğu edebiyatı gelenekleri çerçevesinde, Arap, Fars, Hint edebiyatıyla ortaklıkta, İslam dininin felsefesi ve tasavvuf öğretilerinin tesirinde şekillenmiş ve gelişmiştir. Bu miras üzerinden kendisini kuran Modern Özbek Edebiyatı, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında yeni bir dünyaya, Avrupa kültürüne ve edebiyatına yönünü çevirerek bir zihniyet dönüşümü sürecine girer.

19. yüzyılın sonlarından başlayan ve 20. yüzyılın başlarında yükselen bir ivmeyle bütün Şark ülkelerinde olduğu gibi Özbeklerde de Batı medeniyeti ve edebiyatının tecrübeleri özleştirilmeye başlanır. Özbeklerin millî estetik tefekkürü, dünyadaki yeniliklerle özleştirmeye doğru yöneldiğinde, kısa zaman içinde “Batı edebiyatı ölçüsü”yle değerlendirilebilecek olgunlukta eserler yaratılır. Modern Özbek Edebiyatı tarihinde Millî Uyanış Dönemi Edebiyatı olarak adlandırılan dönemde, Özbeklerin tarihinde millî uyanış ve benliğini anlama süreci başlar; edebiyatın kendine mahsus temayülleri ve ananeleri şekillenir. Bu durum Özbek edebiyatına sadece millî uyanış gayelerini dâhil etmekle kalmaz; bu, edebiyatın halk hayatına yaklaşmasını, onun dertleriyle meşgul olunmasını da temin eder. Kendilerini Ceditçiler olarak adlandıran ve millî uyanış sürecini yönlendiren aydınlar, yeniliğin destekçileri ve propagandacıları olurlar. Bu aydınlar, milleti her alanda yenilemeye fazlaca ihtiyaç duyar ve bu yolda oldukça fazla çaba sarf ederler. Yenilik taraftarları ve mefkûreci olan Ceditçiler, feodal hayat ve müstemlekecilik şartlarında yaşamış, toplumsal şuuru, manevi ve ruhi ihtiyaçları karşılanmayan (yahut bunun karşılanması engellenen) halka çabucak tesir etmek maksadında sanat ve edebiyatın bütün tür ve imkânlarından verimli faydalanırlar.

1906 yılından itibaren Türkistan'da neşredilen Terakki, Hurşid, Şuhrat, Semerkant, Ayine, Sada-yı Türkistan, Necat, İnkılap, Bilim Oçağı, Şark Çiçeği, Tang, Meş'ale, Fegana, Kızıl Bayrak, Maarif ve Oqutguvçı, İştirakiyyun, Türkistan gibi gazete ve dergilerde Mahmuthoca Behbûdî, Münevverkârî Abdürreşithanov, Abdullah Kâdiri, Abdullah Avlânî, Abdurrauf Fitrat, Çolpan, Elbek, Batu, Said Ahrarî gibi sanatkârlar, Modern Özbek edebiyatının ilk tahkiyeli metinlerini yayımlarlar.

Türkistan Vilayetinin Gazeti'nde yayımlanan Mahmuthoca Behbûdî'nin Osmanlı Türkçesinden aktardığı *Bir Vefalık Zaifeni Hususida Hikâye*⁴ (1903-1904), *Bir A'ma*

⁴ Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Ekim 15). Bir vefalık zaife hususida-1 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (40); Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Ekim 20). Bir vefalık zaife hususida-2 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (41); Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Kasım 12). Bir vefalık zaife hususida-3 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (44); Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Kasım 18). Bir vefalık zaife hususida-4 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (45); Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Kasım 25). Bir vefalık zaife hususida-5 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (46); Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Aralık 1). Bir vefalık zaife hususida-6 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (47); Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Aralık 11). Bir vefalık zaife hususida-7 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (48); Mahmudhoca Behbûdî. (1904, Ocak 21). Bir vefalık zaife hususida-8 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (3); Mahmudhoca Behbûdî. (1904, Ocak 28). Bir vefalık zaife hususida-9 [Türkçeden beyani tercüme].

*Balaning Hasreti*⁵ ve *Ak Yelpug'ichli Chinli Hatun*⁶ (1909) tercüme ve adaptasyon metinleri, Modern Özbek Edebiyatında hikâye türünün ilk örnekleri olarak bilinmektedir. Bunları Abdulhamid Çolpan'ın *Kurban-ı Cehalet* (1914), *Dohtur Muhammediyar* (1914), *Bahar Evvelleri*; Abdullah Kâdirî'nin *Cuvanbaz* (1915), *Ulakda* (1915) ve Münevverkârî Abdürreşidhanov'un *Bizde Hamiyet* adlı hikâyeleri takip eder. Hikâye türüyle ilgili dikkat çeken diğer eserler Bahtiyâr Mirzâyev, Elbek, Mümincan Muhammedcanov (Taşkın), Mirmulla Şermuhammedov (Fikrî), Mahmud Bedelî, Nuşirevan Yavişev, Seyfi Aldinov, Şâkir Âlimkârî, Ekrem Kâdirî, Zârif Beşir, N. Rahimî (Nasrilla Rahimi) vd. yazarlarıdır.

Bunların yanı sıra müstakil kitap olarak yayımlanan ya da gazete veya dergilerde neşredilen Anber Atın Farmânkul Kızı'nın *Karalar Felsefesi* (1910), Said Resul'un *Moskova ve Petersburg Seyahati*, Abdurrauf Samadov'un *Felâketzede* hikâyesi, Mirmuhsin Şermuhammedov'un *Beferzend Açıldibay* (1914), *Zindan* (1917), Hamza Hekimzade Niyazî'nin *Bid'atmı, Me'cusiyetmi?*, *Yangi Saâdet yâki Milliy Roman, Fakirlik Nimeden Hâsıl Olur?* (1914), Ş. Rahimî'nin *Zamân Bilen Karı Fâlçı, Eşmat va Taşmat*, Ali ham Veli (1914), Abdullah Avlânî'nin *Keyfim Öçdi* (1914), Abdullah Kadirî'nin *Bahtsız Kuyav* (1915), Sadriddin Aynî'nin *Bahtiyar Aile* (1909-1917) adlı eserleri, edebî yönden hikâye türünün özelliklerini taşımaları bakımından dikkat çekicidir. Ders kitaplarında, gazete ve dergilerde filyeton / felyeton, novella, hikâye, seyahat parçaları, yol hatıraları, millî roman gibi başlıklar altında yayımlanan bu eserler, muhteva, dil ve üslup yönünden gazetelerde yayımlanan metinlere yakındır ve bunlarda esasen halkın eğitimiyle ilgili gayeler üzerinde durulur.

Bütün bunlara rağmen ilk hikâyeler, geleneksel tahkiyeli metinlerden⁷ farklı olarak kendi döneminin insanlarını tasvir etme gayreti ve doğrudan doğruya gerçeğe başvurma yönü bakımından bu dönem Özbek edebiyatı için yeniliktir. Bunlar XIX. yüzyılda Batı'da birbirini takip eder mahiyette yaşanan gelişme ve değişimlerle şekillenen Avrupa usulü hayatın aşamalı olarak yaşadığı süreçlerinin tamamını, neredeyse birdenbire, başından geçiren Özbek edebiyatında, Rus ve Avrupa edebiyatında yavaş yavaş gelişen bazı edebî türler, özellikle hikâye ve roman, 1905 yılından sonra kendini göstererek çoğalmaya başlar.

2.Özbek edebiyatında hikâye türünün muhtemel ilk metni

Modern Özbek edebiyatının kurucularından Abdullah Kadirî, Ötken Künler romanına yazdığı mukaddimede edebiyatın sanatkârların önüne koyduğu talepleri “Mademki biz

Türkistan Vilayatinin Gazeti, (4);Mahmudhoca Behbûdî. (1904, Şubat 3). Bir vefalik zaife hususida-10 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayatinin Gazeti*, (5) (Ayrıntılı bilgi için bk. Mahmudhoca Behbûdî. (2021). *Tanlangan asarlar* [Seçilmiş eserler] (S. Ahmad, Haz.). Toshkent, Özbekistan: Akademnashr, 95-137; Sirojiddin, A. (2024). *Mahmudho'ja Behbudiy (Hayoti, faoliyati, vafoti)* [Mahmudho'ja Behbudi: Hayatı, faaliyetleri, vefatı]. Toshkent, Özbekistan: Info Capital Books s. 422-436)

⁵ Mahmudhoca Behbûdî. (1914, Nisan 26). Bir a'mo bolaning hasrati [Bir âma çocuğun hasreti]. *Oyina*, (27).

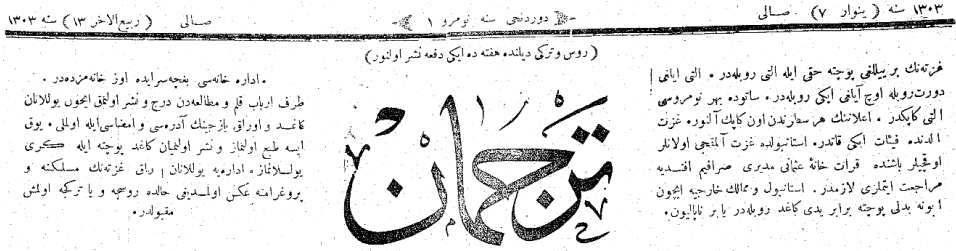
⁶ Mahmudhoca Behbûdî. (1909, Şubat 5). Oq yelpug'ichli chinli xotun [Türkçeden tercüme]. *Turkiston Viloyatining Gazeti*, (10).

⁷ Örnek olarak Rabgûzî'nin Kısası Rabguzi, Alişir Nevâyî'nin Seb'â-yi Seyyâr, Pâşşâhoca'nın Miftahü'l- Adl adlı eserleri verilebilir.

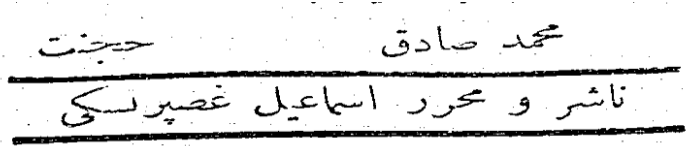
yeni döneme adım attık, tamam, her yönde de bu yeni dönemin yeniliklerini ardından takip edeceğiz. Bu süreçte destan, roman ve hikâyecilikte de yenilenmeye, halkımızı bu dönemin ‘Tahir ve Zühre’leriyle, ‘Çar Derviş’leriyle, ‘Ferhat ve Şirin’leriyle, ‘Behramıgur’larıyla tanıştırmada kendimizde mecburiyet hissediyoruz.” (Abdulla Qodiriy, 1923, s. 19) der. Yine Millî Uyanış Döneminin önde gelen sanatkarları, klasik edebiyatın zenginliğini ve millî edebiyatı oluşturacak değerlerin önemini fark eder; edebî düşünceyle birlikte edebiyatın da yenilenmeye muhtaç olduğunu dile getirirler. Böylece Özbek edebiyatı, 20. yüzyılın başında seçtiği yoldan yani yenilenme ve dünyanın gelişmiş edebiyatlarıyla ortaklık yolundan ilerler.

Bu ortaklık süreli yayınlarla yazarların düşünce ve ifade tarzına, dil yöntemine güçlü bir şekilde tesir eder. Abdullah Kâdirî, Hamza Hekimzade Niyazî ve Çolpan’dan başlayarak neredeyse 20. yüzyıl edebiyatının genç kalemlerine kadar bütün kalem sahipleri için okuyucuyla anlaşmak, onların anlayacağı kadar basit ve anlamlı yazmak en önemli vazifeye dönüşür.

Türkistan’da Cedit düşüncesinin mimarlarından İsmail Gaspıralı’nın neşrettiği Tercüman Gazetesi’nin 13 Rebiülahir 1303 (Miladi 20 Aralık 1885) tarihli sayısında yayımlanan “Acayip Bir Tesadüf” başlıklı metin, Modern Özbek Edebiyatında hikâye türünün müjdeleyicisi olarak değerlendirilebilir. Bu hikâye, gazeteye Hocend’den gönderilmiştir ve metnin sonunda yer alan yazar bilgisi, Muhammed Sadık şeklindedir.

Resim-1: Acayip Bir Tesadüf Adlı Metnin Yayımlandığı Tercüman Gazetesi’nin Künye Bilgisi

Resim-2: Acayip Bir Tesadüf Adlı Metnin Yazar Künye Bilgisi

3.Acayib Bir Tesadüf

Hacı Nimetullah Bay Buharalı bir tüccar idi bir taraftan Orenburga kadar nüfuzu yitişdiği kibi bir taraftan kaşgar ve yarkent cihetlerine dahi işler idi. Kesb ve ticaretde gayretli bir kişi olub ekseri beldeleri özi tolaşub mal alub mal satar idi. Bazı sefere çıksa bir yıl cürer kaytmaz idi.

Takva ve tabiatı salim ve sabit bir zat olub ticarete heves ve gayreti kadar esna-yı rahatda keyf ve ağalık seviyor idi. Şöyle ki sefere çıkdıkda yanında mahsus hizmetçisi ve rahatı için bir deve yükü öz eşyası bulunur idi. Kazan, savut töşek yasdık ala halılar hilatler ve esbablar deste ile olub ufak bir sandıkda çay takımı çini fincanlar kaşık ve saire beraberinde bulunub yolda kaydada toktasa çadırı heman bir yahşı yurt kibi töşelür idi.

Eşyasının ekserisinde adı yazılı olub bazı tüşüb cuyulğan nersesi olsa bade tapılır çıkar idi.

Nimetulla Bay on beş yigirmi sene kadar kemal-i gayret ile kesb ve ticaret idüb yahşı servet peyda itmiş idi. Bu halinde seferlerden el çeküb buharada ikamet idüb iki közinin nuri kibi birden bir evladı nurullayı terbiye etmek ile meşgul idi.

Zekâsı ve gayreti ile hâcelerin indinde hürmetlü olan Nurulla on sekiz on tokuz yaşlarına yitgeç atası vefat idüb yaş başı ile pek çok mal ve akçaya sahip oldu. Lakin bu hâli fırsat idinmeyüb ve bir türlü toğyane ve israfa mail itmeyüb atasının şanına layık surette hüsn-i maişet idüb atası misallu ticaret ile meşgul oldu.

Her diyarda dostı ve rağbeti çok idi işleri terakki etmekde idi. Bu halde ticaretin icabınca kaşğara sefer münasib oldu. Mergilan ve hokandan keçüb heyli yol müşküli çeküb kaşğara yitişdi.

Künlerden bir kün bazarları seyr ü temaşa ider idi. Böyle gezer iken ufak tüfek bazarına çıkub bazarın bir çetinde kırk elli kadar kadın sıra sıra oturub el işi kalpak kellepuş akça kese ve saire satdıklarını körüp seyr için yanlarına bardı.

Kadınlar mestur halinde buyurun bay, bu filan kadar akça bu filan kadar akça diye beş on akçalık şey satmaya gayret ediyorlar idi.

Vakıan kaşğarda ve canib-i türkistanın bazı sair mahallerinde kadınlar lazımınca mestur oldukları halde bazarlarda helal ticaret etmeleri kadimden berü adet olmuşdur.

Nurulla bay işbu kadın bazarını temaşa ederek birinden birine keçüb bazısından ufak tüfek nerseler aldığı sırada bir kadının önüne bardıkda kördiği işleme ipek akça keseler satıyor bunlara dikkat edüb kisselerin üstünde köz körer körmez şekilde ebyat dahi körüb bir niçe kese alub yazılar edibane tertib olunmuş şeyler olduğunu kördükde satuvci kadına dikkat buyurdu.

Kadın örtülü ve mestur isede hüsn-i kıyafete malike bir cuvane olduğu malumı oldu.

- Bu keseleri özin mi işleyürsen, diye Nurullah sual etdikde latif ve tatlı ses ile “evet” cevabı aldı.

- Yazılarıda özin mi aşına kıldın? Sualine cevaben kadın farsiyülibare muhal ve ihva ile münasib birkaç ebyat aytdı ki tercimesi budur.

- Hakikat bir günlük rızık için bazar meydanında kalmış biçare kadınlar arasında edibe olmak muhaldir fakat ebyatı inşa eden cariyengizdir efendim, dedi.

Bu cevap ve bahusus misli nadir bal kibi tatlı ses nurullaya heylice tesir edüb bir kat daha dikkat etdikde elmas kibi ziyalı gök yüzi kibi rahat ve derin ikki nurlu köz kördi ki hayran kaldı.

Yakınında bulunan bir kart kadın nurullanın haline dikkat edüb “Ey nev civan bu nerseleri işliyen elleri körsen bu ebyatı söyliyien lebleri körsen hiç taaccüb itmez edin! Bunları bu mı yazdı, bu mı aşına kıldı deyü taaccüblendin... Ey oğul dünyanın pek köp hali mesturdur. Bu mestur olan belki cehanda misli bir kızdır. Buldığın mahale nazar etme elmas taşı kara taş içinde mestur olduğından ibret al...”

-Ya kartçık bu kız nicedir kimdir?

- Kimsesi yok bir yetimdir. Yaşı on beş cemali be-nazir tabiatı emsalsiz çiberlik ve hüneri ilkde ismi (Ak gül buhari) dir ama sen özin kim olasın ya oğul?

- Men bir misafirim. Kıza ikram u merhamet eder isem mümkün olur mu?

- Ne içün olmasun! O da sana ikram eder hoş olursız cemalini bir bak da son...

Kız heman başını açub nurullaya selam berdi. Nurulla yetim kıza sadaka ve hayr bermeyi matlab edüb söz açmış olduğu sırada yüzünü körüb efkârını tebdil kıldı. Kızda bir güzellik bar edi ki nurulla serhoş olur dereceye barub bakub kaldı. Bade (kısmetim budur bu kıızı ben alayım) deyü niyet edüb ve kız dahi gene başını örtüdüğü sırada- razı ese bu kıızı alur edim, dedi.

Heman iki tarafça murad anlaşılub kız birkaç kadın ile yurtına kaydtdı. Nurulla ise kervan saraya kelüb şeylerini alub iki şahit ile kızın hanesine köçdi.

Şu ahşam akd-i nikâh okudub nev cevanlar bir biriyle buluşdılar.

Böylece birkaç günler keçdi. Bir kün sabah Nurulla aşhane olan bölmeye kirdi. Ayali (Ak gül buhari) kazanları asmış aş tedariki ediyor idi.

Bir iki söz ve latife etdiği sırada kazanların birinde nurulla tamğa kördi.

Dikkat etdikde “nimetulla buhari” kelimesini okudı. Bu nasıl tamğa eken? deyü ak gülден sual etdikde “Atamdan kalmış eski bakırlarda hep bu tamğa bardır. Anama hediye etmişler andan menge kaldı.” cevabını aldı.

Aman huda! Ne acayib iş...

Bu atamın tamğasıdır kazanları kumanı kaydalarda kalmış fikri ile hayran olduğu sırada nurullanın hatırına bir şey kelüb içinde kanı buzlab beti ap ak oldu... bu halinde “ya ak gül, anaya bu kazanları kim hediye kılmış deyü sual etdikde biçare kadıncık aş hazırlamak ile meşğul olarak nurullanın halini körmeyüp on altı sene mukaddem buharadan kaşğara hacı nimetulla bay kelmış. Her nasıl ese anamı bazarda körüb begenüb akd etmiş bade diyarına kaytacakda bir yurt ve heyli akça ve yadgar olarak eşyasından heyli eşya hediye kılub ketmiş. Bu nikahdan men dünyaya kelmışim. Atamdan hiç haberim yok anamdan sekiz yaşında yetim kaldığım sırada perüşan halimde huda sizi ihsan buyurdı. Buharadan sorab izleb belki atamı taparım deyü ümid...

Dedikde nurulla tüp ile olmuş kebi yere tüşüb cayulub kaldı. ak gül dahi ne olduğundan haberdar olmayub “Aman canım ciğerim” deyü nişlemeye bilmeyüb şaşub kaldı.

Bir iki künde cümle işlerini bitirüb nurulla kaşğarda birkaç mülk alub (ak güle) hediye kılub ayrub buharaya kaydtdı.

Biçare kadıncığa ahval-i müdhişe malum olmayub açınub ağıluyub kaldı.

دەر قاندىك اوكونه باردقه كورد يكه ايشله اييك آخه كسلر ساتيور بولورم دقت ايديوب كسلرلك اوستده سكوز كورور كورمن كىكده ايات دى خى كو. دوب برجه كسه الوپ يازيلر ادبسانه ترتيب اولوش شيلر اولديغى كوردكه ساتوجى قاندى دقت بيوردى. قاندى اوزونلى و مشور ايشده حسن قيساقه مالكة بر جواه اولديغى معلوم اولدى. دو توراقله سؤل ايتكده لطفيت و تالى سالى ايله «اوت» جواه بى ايلدى. يازليرده اوزكى آشنا قىلدق: سؤاله جواپ قاندى قاسى العباره محل و اسوا	توقك يازارنه چيتوب يازارك بر جسته قرق االى قدر قاندى صره صره اونو. دوب ال ايشى قاندى كىكوش آخه كسه وساژد ساندلارنى كوروب سيرا ايچون يازليرنه باردى. قاندىر مشور حالده - بيورك باي، بو قان قدر آخه. بو قان قدر آخه - دوب بىش اون آخه لك شى ساقه غيرت ايدىيورلر ايدى. واقعا كاشفده و ساب تركشانك بعضى سائر عياله قاندى لازمجه مشور اولدقلى حالده يازارلرده حلالل حال رت ايلغرى قاندى برو عادت اولمشدر توراقله باي اشبو قاندى يازارى قاشا ايدرك برون برنه كىوب سندن اولوق توقك رسال الينى صره	عندده جرمئلو اولان توراقله اون سكر اون طقوز يازليرنه كتاج امانى وقاك ايدوب ياشى باشى ايله بك چوق مال و اچقه صاحب اولدى. لكن بوجالى قره ساد اديغوب و برتورلى لطيان و اصرافه مل ايتيوب انسانك شانل لايق سورده حسن معيشت ايدوب امانى مئلاو تجارت ايله مشغول اولدى. هر ديارده دوستى و رغبتي چوق ايدى اينلرى ترقى ايتكده ايدى. بوجاله تجارتك ايتايجه كاشفده سفر مناسب اولدى. مريكلان و خوتقدن كىوب خىلى يول مشكى كىوب كاشفده ييتكده. كوتورن بركون يازارى سىر و قاشا ايدرك ايدى. بويه كور ايكى اولوق	ايلر خلتلر و اسبابلر دسه ايله اولوب اولوق برساندقده جاي تاقى چى قىچال تلر قانق و سازه برابردى بولوب بولده قاندىده توقسه جادى هاجر عيتى يورتى كى توشلور ايدى ايشانك اكترينده آدى يازيلر اولوب بعضى توشوب جويولان ترسى اولسه بىده تاييلور قىچار ايدى. نعمتالله باي اولوش بركى سنه قدر كچل غيرت ايله كىب و تجارت ايدوب يغنى ثرون بيدا ايتي ايدى. بوجالده سفرلرلى ال كىوب بىشاراده اقامت ايدوب ايكى كوتورنك نوردى كى بردن بر اولادى توراقله تريبه ايتك ايله مشغول ايدى. تالى و غيرتى ايله خواجهلرك	عجب بر تصادف حاجى نعمتالله باي بخارالى بر بخار ايدى بر طرفدن اورنوبورغه قىدر نفوذى ييتكلى كى بر طرفدن كاشف و ياركت جهتونه دى ايشل ايدى. كىب و تجارتده غيرتى بر كى ايلوب اكترى بلدلىرى اوزى طولا شوب مال ايلوب مال ساتار ايدى. بعضى ستره چيقسه بر بيل جورر قاندى ايدى. تقوى و لطيفتى ساس و ثابت بر ذات اولوب تجارتده هوس و غيرتى قدر اشاء راحنده كىف و اغاق سويور ايدى. شويكه سفره چيققده باند مخصوص خدمتچى و راقى ايچون بر دو بوى اوزر ايشاسى بولور ايدى قران سامون توقك بىصدق اعلى خلد
تغفرلارمن معلوم اولدى. دخلى اچقه و يادكار اولدق ايشانندن خلى اشيا هديه قبول كىنم. بونكا حنن من دىبايه گاشم. اماندن هيج خبرم بولق اماندن كىزىشتم. يقيم قاندىم صره ده بروشان حالده خداسى ارحمان بيوردى. بخارادن سوراب ازابل بلك انامى بلاديم ديو اميد..... ديكده توراقله توب ايله اولوش كى برم توشوب جابلوب قالدى. اق كول دىخى نه اولدقندن خردار. اوتيوب امان جانم كىرم - ديو تشيلم بلبوب شا شوب قالدى. بر ايكى كرده جمل ايشلرى يرتوب توراقله كاشفده بر قاق ملاق اوب (اق كوله) هديه قبول آيتوب بخارايه قاندى معلوم ايلوب ايتيوب اغلويوب قالدى. محمد سادق ناشر و محرر اسمايل عىبرتىر	اللى بىك نفوس موجوددر. دقت ايتكده - نعمتالله بخارى - كنه سى اوقودى. بوضل تامعه ايكى: ديو اق كوتورن سؤل ايتكده - اماندن قاشا اسكى باقرلرده هب بو تامعه بار دنه. امانه هديه ايشلر امانن مكا قاندى - جواپى ايدى. امان خدا: نه عجب ايش بولامك تامعه سيدر قزانلى قوماني قايملرده قاشا قىرى ايله حيران اولديغى صردده توراقله لك خاطرينه برتى كىوب ايتكده قانى بوزلاب بى آب ااق اولدى بوجالده - ياقاق كول، انايه بوقزانلى كىم هدى قىلمش ديو سؤل ايتكده بخاره داتقچى ايش حاضرلىك ايله مشغول اولدق توراقله لك حالى كورمىوب اون انايه مقدم بخارادن كاشفده حاجى نعمتالله باي كىش. هرئىل ايله انايه يازارده كوروب بكنوب عقد ايش بىده ديارنه قانته چيقده بر يورت	قيدى. قزده بر سكوزللك بار ايدىك توراقله سرخوش اولور درجه بابلوب باقوب قالدى. بىده (قسمت بودر بو قرى بن آلهى) ديو نيت ايدوب و قز دىك كنه ايشى اورتىكده صردده - راشنى اينه بو قزى اوز ايدم - ديدى هان ايكى طرفه مراد اكلا شيلوب قز بر قاق قاندى ايله يورتنه قاندى. توراقله اينه كروان سرايه كىوب شيلر بى الوپ ايكى شاهده ايله قزك خانه كوچدى. شو اختام عقد كتاج اوقودوب نو جوانلر برى بيله بولشيدلر. بويه جبه بر قاق كونل كىدى. بر كون صباح توراقله استخاه اولان بويه كىر - دى. عيالى (اق كول بخارى) قزانلى آمنش ايش تدارك ايدىيور ايدى. بر ايكى سوز و لطيفه ايتكده صردده قزانلرك برونده توراقله تامعه كوردى.	سبب يورب بىصدق حاصر كوب خالى مستورده. بوسيتور اولان بلكه جهانه ملى بر قزدم. بولديك هجر نظر ايلان امانى تاشى قره مانى ايتكده مشور اولدقندن عرت اى .. سا قزىق بو قز تيمور كىدمر؟ - كىسسى بوى برىمىمىمىر. ياشى اون بىش جالى نظير لطيفتى امثالسى چيرك و هزرى لكده ايسى (اق كول بخارى) دىكده امانن اوزك كم اولمىك يا اولوغ؟ - من بر ساقم. قزده اكرام و مر حت ايدم ايدم كىم اولورسى؟ نه ايچون اولسون! اوده سكا اكرام ايدر خوش اولورسز جانى بر بانشده سوك قز هان بانشى ايتوب توراقله سىلام برى. توراقله ييت قزده صدقه و خير برمى مطلب ايدوب سوزاش اولديغى صردده بوزى كوروب اكترى تيدى	يله مناسب بر قاق ايات ايتكده ترجمه سى بودر: سه حقيقت بر كونلك دوق ايچون يازار ميدانده قاشا بخاره قاندىل ارمىده اديب بولوق خالدر فقط ايات ايشا ايدن جاريه كور اقدم - ديدى. بو جواب و بىصدق ملى نادر بال كى تالى سى توراقله خىلى جاي تايير ايدوب برقات دها دقت ايتكده امانن كى شىالى كوك بوزى كى راح و دردن ايكى كونل كوردى كى حيران قالدى. ايتكده بولان بر قانقر قاندى توراقله نك خاله دقت ايدوب - دى نوجوان بوزسالى ايشانلر لىرى سكوزلرك بو ايتاي سويلان لىرى سكوزلرك هيج تعجب ايتز ايدك! بولارى بوى يازدى - بوى آشنا قىلدى ديو تجبلتلك اى اوغل دىنايك بك

Resim-3: Acayip Bir Tesaduf Adlı Metin

Sonuç

Özbek edebiyatında hikâye türünün ilk örneklerinin ortaya konulduğu yıllarda yazarlar, insan tefekküründeki yenilenmeleri, sosyal hayatta görülen çeşitli durumları edebî tasvir vasıtasıyla ortaya koyarlar. Onlar, eserlerine konu edindikleri olayları, kahrâmanlarının bakışıyla ele alır; dramın, anlatım ve değerlendirme üslubunu kullanırlar. Yine onlar ele aldıkları meselelerin mahiyetine, insani münasebetlere, bireyin kendi kendisini gözlemlemesi ve muhasebe etmesi esasında yaklaşma gayreti içersindedir. Modern Özbek Edebiyatında yayım tarihi itibarıyla tespit edilen ilk hikâye olma özelliğine aday “Acayip

Bir Tesadüf” adlı metnin yazarı Muhammed Sadık da bu dönemde hem hikâye türünde kalem oynatma maharetine sahip yazarların azlığına hem de türün ilk örneklerinin taşıdığı bazı kusurlara rağmen bunların yazılmasında, toplumun ve okuyucunun ihtiyaçları esasında hareket etmiş; daha basit bir dil ve üslup kullanılarak didaktizmi öne çıkarmıştır.

Modern Özbek edebiyatında hikâye türünün ilk örnekleri, bu dönem edebiyatının dilinin şekillenmesine hizmet eder. Vakanın üstünlüğünün ön plana çıktığı, karakterlerin de bir miktar belirsizleştiği bu metinler, Özbek hikâyesinin henüz şekillenme dönemini yaşadığını ve edebiyatın toplumsal hayata tesir amacında olduğunu gösterir.

Kaynaklar | References

- Abdulla Qodiriy. (1923). O'tgan kunlar [Geçmiş günler]. *Inqilob Jurnalı*, (9), 19.
- Bates, H. E. (2001). *Yazınsal bir tür olarak kısa öykü* [The short story as a literary genre] (G. Ezber, Trans.). Bilge Kültür Sanat.
- Çolpan. (1915, Şubat 5). Muhtaram yazuvçılarimizge [Değerli yazarlarımıza]. *Sada-yı Türkistân*.
- F. K. (1909). Roman va hikâyalar, muharrir va mütercimler [Roman ve hikâyeler, yazarlar ve çevirmenler]. *Şu'ra*, (42).
- Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Ekim 15). Bir vefalik zaife hususıda-1 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (40).
- Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Ekim 20). Bir vefalik zaife hususıda-2 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (41).
- Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Kasım 12). Bir vefalik zaife hususıda-3 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (44).
- Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Kasım 18). Bir vefalik zaife hususıda-4 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (45).
- Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Kasım 25). Bir vefalik zaife hususıda-5 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (46).
- Mahmudhoja Behbudî. (1903, Aralık 1). Bir vefalik zaife hususıda-6 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (47).
- Mahmudhoca Behbûdî. (1903, Aralık 11). Bir vefalik zaife hususıda-7 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (48).
- Mahmudhoca Behbûdî. (1904, Ocak 21). Bir vefalik zaife hususıda-8 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (3).
- Mahmudhoca Behbûdî. (1904, Ocak 28). Bir vefalik zaife hususıda-9 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (4).
- Mahmudhoca Behbûdî. (1904, Şubat 3). Bir vefalik zaife hususıda-10 [Türkçeden beyani tercüme]. *Türkistan Vilayetinin Gazeti*, (5).
- Mahmudhoca Behbûdî. (1909, Şubat 5). Oq yelpug'ichli chinli xotun [Türkçeden tercüme]. *Türkiston Viloyatining Gazeti*, (10).
- Mahmudhoca Behbûdî. (1914, Nisan 26). Bir a'mo bolaning hasrati [Bir âmâ çocuğun hasreti]. *Oyina*, (27).
- Mahmudhoca Behbûdî. (1914, Mayıs 10). Teatr nimadur? [Tiyatro nedir?]. *Âyina*, (29).
- Mahmudhoca Behbûdî. (2021). *Tanlangan asarlar* [Seçilmiş eserler] (S. Ahmad, Haz.). Akadernashr.

- Mallayev, N. (1978). *O'zbek adabiyoti tarixi* [Özbek edebiyatı tarihi]. O'qituvchi Nashriyoti.
- Mirvaliyev, S. (1969). Janr manbalari va uning tashkil topishi [Tür kaynakları ve Onun oluşumu]. In *O'zbek romani* [Özbek romanı]. Fan Nashriyoti.
- Qodirov, P. (1983). *Xalq tili va realistik proza* [Halk dili ve gerçekçi nesir]. Fan Nashriyoti.
- Rabg'uziy. (1990). *Qisasi Rabg'uziy* (Cilt 1). Yozuvchi Nashriyoti.
- Rahmonov, N. (2017). *O'zbek adabiyoti tarixi* [Özbek edebiyatı tarihi]. Sano-standart.
- Sirojiddin, A. (2024). *Mahmudho'ja Behbudi (Hayoti, faoliyati, vafoti)* [Mahmudho'ja Behbudi: Hayatı, faaliyetleri, vefatı]. Info Capital Books.
- Sultonov, I., & Hayitmetov, A. (1982). *O'zbek nasri tarixidan* [Özbek nesir tarihinden]. Fan Nashriyoti.
- Turdiyev, S. (1969). *20-yillar O'zbek hikoyasi* [20'li yıllarda Özbek hikâyesi] [Yayımlanmamış doktora tezi]. Fanlar Akademiyasi.
- Yelok, V. S. (2019). *Modern Özbek edebiyatında hikâye (1900-1930)*. Sonçağ Akademi.
- Zahidov, V. D. (1951). O Miftahul-Adle. *Filologiya*, 4, 3.
- Zoxidov, V. Y. (1948). She'riy epik roman Alisher Navoiy [Alişîr Nevâyî'nin şiirsel epik romanı]. In *Tanlangan asarlar* [Seçilmiş eserler] (Cilt 2, Kitap 2). Fan Nashriyoti.